

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Արժեքային համակարգի
ձևավորումը մայրենի, գրականություն և հայ
գրականություն առարկաների դասավանդման
ընթացքում

Առարկան՝ Հայոց լեզու և գրականություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Լուսինե Բախշյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Կոստան Չարյանի
անվան հ.117 հիմնական դպրոց

Բովանդակություն

Ներածություն.....

.....3

1. Արժեքային համակարգ հասկացությունը

.....5

2. Արժեքային համակարգի ձևավորման առանձնահատկությունները

«Մայրենի», «Գրականություն» և «Հայ գրականություն» առարկաների

շրջանակներում.....9

Եզրակացություն.....

...17

Առաջարկություններ.....

....18

Օգտագործված գրականության ցանկ և

աղբյուրներ.....19

Ներածություն

Ձևավորման պահից ի վեր մարդկային հասարակությունը միշտ հիմնված է եղել որոշակի կանոնների, համոզմունքների և արժեքների վրա: Արժեքները անձի կառուցվածքի կարևորագույն բաղադրիչներից են. սոցիալ-հոգեբանական այլ կազմավորումների հետ միասին դրանք անձի վարքագծի կարգավորիչներ են: Արժեքները ունեն երկակի բնույթ. մի կողմից դրանք խիստ անհատական են, քանի որ պարունակում են կոնկրետ անձի կենսափորձ, իսկ մյուս կողմից՝ սոցիալական, քանի որ մեծ առումով պայմանավորված են տվյալ հասարակության պատմական և մշակութային առանձնահատկություններով: Այսպիսով, արժեքը կյանքի և աշխարհի յուրատեսակ ընկալում է, որը ձևավորվում է ոչ միայն ձեռք բերված գիտելիքի և ինֆորմացիայի, այլև սեփական կենսափորձի հիման վրա: Անձի արժեքների համախմբությունը կազմում է մեկ ամբողջական համակարգ, որն ապահովում է անձի ներդաշնակ և բազմակողմանի ձևավման ու զարգացման գործընթացը:

Երեխայի կյանքում արժեքները հայտնվում են տարբեր կերպ. որոշ դեպքերում դրանք աստիճանական հասունացման հետևանք են, իսկ երբեմն դրանք հայտնվում են հանկարծակի, հայտնության նման:

Ուսուցումը ոչ միայն գիտելիքների փոխանցման, այլև տվյալ հասարակության մեջ ընդունված և կարևոր արժեքային համակարգի փոխանցումն է սերնդեսերունդ: Այս առումով, կրթական ոլորտի, մասնավորապես դպրոցի դերն անձի արժեքային համակարգի ձևավորման և զարգացման գործում անփոխարինելի է: Դպրոցական հասակում անձի յուրացրած արժեքներն ունեն առավելագույն կարևորություն, քանի որ հենց այդ տարիքում են նրա մոտ ձևավորվում բարու և չարի, ճշմարտության և ստի, արդարի և անարդարի մասին առաջին պատկերացումները, որոնք հետագայում հիմք են դառնում ճշտապահության և պատասխանատվության ձևավորման, արդարամտության, հայրենասիրության, հանդուրժողականության, սիրո և ներդաշնակության և մի շարք այլ հատկանիշների ձևավորման համար:

Բարձր արժեքային համակարգ ունեցող, կիրթ և բազմակողմանի զարգացած քաղաքացին վաղվա ապագան է, իսկ արժեքային համակարգի՝ դպրոցում պատշաճ կերպով յուրացումը դրա հիմնական ճանապարհն է: Հետևաբար արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացի ուսումնասիրությունը, մասնավորապես

«Մայրենի», «Գրականություն» և «Հայ գրականություն» առարկաների դասավանդման ընթացքում ձեռք է բերում առանձնահատուկ **կարևորություն և արդիականություն:**

Տվյալ աշխատանքի **Նպատակն** է վերլուծել արժեքային համակարգի ձևավորման առանձնահատկությունները «Մայրենի», «Գրականություն» և «Հայ գրականություն» առարկաների շրջանակներում: Նպատակն իրագործելու համար առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

- սահմանել արժեքային համակարգ հասկացությունը,
- ներկայացնել արժեքների հիմնական տեսակները,
- դուրս բերել արժեքային համակարգի ձևավորման վրա ազդող հիմնական գործոնները,
- վերլուծել կրթական համակարգի դերը անձի արժեքային համակարգի ձևավորման գործում,
- ուսումնասիրել արժեքային համակարգի ձևավորման առանձնահատկությունները «Մայրենի», «Գրականություն» և «Հայ գրականություն» առարկաների շրջանակներում,
- իրականացված վերլուծության հիման վրա ներկայացնել առաջարկներ՝ «Մայրենի», «Գրականություն» և «Հայ գրականություն» առարկաների շրջանակներում արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացը բարելավելու համար:

1. Արժեքային համակարգ հասկացությունը

Արժեքները բավարարում են անձի կենսական պահանջմունքները և իմաստավորում նրա կյանքը: Ուսուցման, համակողմանի զարգացման և կենսափորձի կուտակման գործընթացում մարդու մոտ ձևավորվում է ինքնուրույն ընտրելու և գործելու ունակություն, ինչը մեծ առումով պայմանավորված է արժեքներով: Յուրաքանչյուր մարդու գիտակցության մեջ անձնական արժեքներն արտացոլվում են սոցիալական, արժեքային կողմնորոշումների տեսքով, որոնք փոխաբերական իմաստով կոչվում են «գիտակցության առանցք», որն ապահովում է անհատի կայունությունը:¹ Արժեքային կողմնորոշումները աստիճանակարգված, փոխկապակցված արժեքների որոշակի համախմբություն են, որոնք սահմանում են մարդու կյանքի գործունեության ուղղությունը:

Արժեքները անձի ներքին կառուցվածքի ամենակարևոր տարրերն են, որոնք ամրագրված են անհատի կյանքի փորձով, նրա փորձառությունների ամբողջությամբ և սահմանում են տվյալ մարդու համար կարևորը՝ սահմանազատելով էականը աննշանից: Սոցիալ-հոգեբանական այլ կազմավորիչների հետ մեկտեղ արժեքները անձի վարքագծի կարգավորիչներ են և դրսևորվում են նրա գործունեության բոլոր ոլորտներում: Արժեքները երկակի բնույթ են կրում. դրանք սոցիալական են, քանի որ պայմանավորված են պատմականորեն և տվյալ հասարակության մշակութային առանձնահատկություններով, միևնույն ժամանակ դրանք անհատական են, քանի որ հիմնված են կոնկրետ անձի կենսափորձի վրա:²

Ըստ առավել ընդհանրական դասակարգման՝ մարդու արժեքների համակարգը բաղկացած է արժեքների 3 հիմնական խմբերից.³

- ընդհանուր մարդկային արժեքներ, որոնք պայմանավորված են համընդհանուր պատկերացումներով «լավի» և «վատի», «չարի» և «բարու» մասին:

¹Немировский В.Г., Соколова Е.В. Структура и динамика смысложизненных ориентаций современной молодежи, Красноярск: 2006, էջ 54

²Сизанов, А.Н. Подготовка подростков к семейной жизни - А.Н. Сизанов – Минск, 2005, стр.64

³Солонин Ю. Н. Культурология, StudMe.org 2013, էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://studme.org/173403084784/kulturologiya/kulturologiya>

- Մշակութային արժեքներ, որոնք ձևավորվում են ընդհանուր ընդունված նորմերի հիման վրա, թե ինչն է «վավը», ինչը «վատը»: Արժեքների այս խումբը զգալիորեն պայմանավորված է մշակութային և կրթության զարգացման առանձնահատկություններով:
- Անհատական (կամ անձնական) արժեքներ, որոնք հիմնված են անհատական հատկանիշների և աշխարհայացքի վրա, և հետևաբար շատ սուբյեկտիվ են:

Գ.Ուիկերտն առաջարկում է բաժանել բոլոր արժեքները 6 խմբի. ⁴

- տրամաբանական (գիտական նվաճումների արժեքներ),
- գեղագիտական (արվեստի հետ կապված արժեքներ),
- միստիկական կամ առեղծվածային (պաշտամունքների հետ կապված արժեքներ),
- կրոնական արժեքներ,
- բարոյական արժեքներ,
- անձնական արժեքներ:

Մյունստերբերգի առաջարկած արժեքների դասակարգումը հոգեբանության մեջ հնարավորություն է տալիս մարդկանց առաջնահերթությունները բաժանել երկու տեսակի. ⁵

- Կենսական արժեքներ, որը ներառում է մարդկային զգացմունքները՝ սեր, երջանկություն, ուրախություն և այլն:
- Մշակութային արժեքներ և նորմեր, որոնք միավորում են ոչ միայն նյութական, այլև հոգևոր շահերը, որոնք ունեն մեծ արժեք մշակույթի մեջ:

Արժեքների մեծ մասը սնվում է էթիկական նորմերից, ձևավորվում է դրանց շնորհիվ: Էթիկական նորմերը անհրաժեշտ են մարդկանց համակեցությունը ապահովելու համար. դրանք պարտադրում են հրաժարվել ցանկալից հանուն ընդհանուր շահի: Դրանք տարբեր են ոչ միայն տարբեր հասարակություններում, այլև անգամ հասարակության տարբեր շրջանակներում, նույն երկրի տարբեր տարածքներում: Եթե էթիկական նորմերը ծառի արմատներն են, իսկ արժեքները՝

⁴Солонин Ю. Н. Культурология, StudMe.org 2013, էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://studme.org/173403084784/kulturologiya/kulturologiya>

⁵Նույն տեղում

բույնը, ապա բարոյականությունը դրա սաղարթն է: Բարոյական է այն ամենը, ինչը նպաստում է արժեքների պահպանմանը և չի հակասում դրանց: Անբարոյական է ամենը, ինչը դեմ է արժեքներին և բերում է դրանց քայքայման:⁶

Անձի արժեքների համակարգը ձևավորվում է սոցիալականացման ընթացքում ներքնայնացման (ինտերիորիզացիայի)՝ հասարակական-քաղաքական, բարոյական, գեղագիտական իդեալների (հասարակական փորձ և մշակույթ) յուրացման միջոցով, որոնք բնորոշ են տվյալ սոցիալական հանրությանը: Արժեքային համակարգի ձևավորումն ընթանում է դաստիարակության և կրթության ընթացքում սոցիալական փորձի յուրացման միջոցով:

Արժեքային համակարգի ձևավորումն անհնար է ներկայացնել հասարակությունից, մարդկանց հետ շփումից անջատ: Եվ չնայած այն հանգամանքին, որ արժեքային համակարգը հասարակության զարգացման և ձևավորման տարբեր փուլերում ենթարկվել է փոփոխության, այնուամենայնիվ բոլոր ժամանակներում դրանում առկա են եղել որոշակի պարամետրեր, որոնք արդիական են առ այսօր և հաստատուն արժեքներ են: Օրինակ, բոլոր ժամանակներում և ցանկացած հասարակությունում հավատարմությունը համարվում է կարևոր արժեք:

Արժեքները, որոնք կարևորվում են մանկության տարիներին, ունեն հիմնարար նշանակություն, սակայն հարկ է նշել, որ դրանք ևս ակնթարթորեն չեն հայտնվում, դրանք ձևավորվում են կյանքի որոշակի ժամանակահատվածի ընթացքում. որքան ավելի հասուն է դառնում մարդը, այնքան ավելի կայուն արժեքներ են ձևավորվում նրա մոտ:

Վերլուծելով անձի իմաստային ոլորտի ձևավորման և զարգացման խնդիրը՝ Դ. Լեոնտևը նշում է, որ յուրաքանչյուր անձի զարգացման գործընթաց բնութագրվում է սոցիալական հանրության արժեքների և դրանց փոխակերպումների, այսինքն՝ անձնային արժեքների կերպափոխմամբ:⁷

Անձնային արժեքների ձևավորման հիմնական նախադրյալներ են.

- սոցիալականացման առանձնահատկությունները,
- տարիքային զարգացման փուլերը,

⁶Փախչանյան Ա. Դպրոցը, արժեքները և տարատեսակ «ազատությունները», Դեկտեմբերի 12, 2018, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://mediamax.am/am/column/12925/>

⁷Леонтев Д. А., Развитие личностных ценностей в общественном контексте, Вестник Московского Университета. Сер. 14. Психология. 1997. №1, էջ 20

- երեխայի ինտելեկտուալ զարգացումը,
- կրթությունը,
- տեղեկատվության հասանելիության աստիճանը,
- մակրո և միկրոմիջավայրի առանձնահատկությունները:

Անձի արժեքային համակարգի ձևավորումն իրականանում է մի շարք գործոնների ազդեցության ներքո, որոնցից հիմնականներն են.⁸

- ընտանիքը,
- հասարակությունը,
- դպրոցը,
- շրջապատի սոցիալական արժեքները և այլն:

Այսպիսով, արժեքային համակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեքային համակարգը նպաստում է անձի վարքի կայուն դրսևորումներին՝ թույլ տալով նրան առանձնացնել առաջնայինը երկրորդականից, կարևորն անկարևորից: Առհասարակ արժեքն անհնար է ձեռք բերել հեշտությամբ. այն պետք է զգալ և գիտակցել, հասկանալ դրա կարևորությունը, այդ պատճառով անձի արժեքների համակարգի ձևավորման և զարգացման գործընթացը դիտարկվում է անձի կայացման և սոցիալականացման գործընթացների հետ փոխկապկված: Անձի արժեքները հիմնականում ձևավորվում են մանուկ հասակից, իսկ հասուն տարիքում նրանք ազդում են մարդկանց գործողությունների, նրանց որոշումների կայացման և անձնական ընտրության վրա: Անձի արժեքային համակարգը ձևավորվում է կոնկրետ սոցիալ-պատմական պայմաններում՝ արտահայտելով որոշակի հասարակության ժամանակակից արժեքները, որոնք իրենց հերթին պայմանավորված են ընդհանուր պատմական և մշակութային մի շարք գործոններով:

⁸Չեյնայան Ն. Անձի արժեհամակարգի ձևավորման աշխարհայացքային նախադրյալները, Հանրային կառավարում 3-4/2017, էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://www.bok.am/sites/default/files/2020-12/2.pdf>

2. Արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացի առանձնահատկությունները «Մայրենի», «Գրականություն» և «Հայ գրականություն» առարկաների շրջանակներում

Անձի արժեքային համակարգի ձևավորման մասին խոսելիս անհնար է անտեսել կրթության դերն այդ գործընթացում. գալիք սերնդի մոտ արժեքային համակարգի ձևավորումը կարևոր է ոչ միայն առանձին անհատների, այլև ողջ հասարակության ապագայի համար: Ջ. Ռոդարին իր «Ստեղծագործական երևակայության քերականություն» աշխատությունում գրում է, որ «ըստ էության կա մեկ առարկա՝ կյանքը, իրականությունը, որը բոլոր տեսանկյուններից է դիտարկվում իր ողջ բազմազանությամբ՝ սկսած դպրոցից, միասին լինելու հմտությունից, այն բանի ըմբռնումից, թե միասին ինչպես է պետք ապրել ու աշխատել: Այսպիսի դպրոցում երեխան արդեն մշակույթ և այլ արժեքներ սպառող չէ, այլ արարողը»:⁹

Երբ փլուզվում է արժեքային համակարգը, խախտվում են համակեցության և բարոյականության բոլոր կանոնները, հասարակությունն անկում է ապրում, մարդկային կյանքը՝ իմաստազրկվում: Նման իրավիճակից խուսափելու համար անհրաժեշտ է, որ կրթության գլխավոր նպատակը լինի անձի արժեհամակարգի ձևավորման համար ամուր հիմք ստեղծելը: Դպրոցում անձը սկսում է ընկալել ինքն իրեն որպես սոցիալական էակ, սկսում է ապրել՝ ուրիշների հետ համակցված, ստանում է նախնական գիտելիքներ թույլատրելիի և անթույլատրելիի մասին, որոնք հիմք են հանդիսանում նրա հետագա արժեքային համակարգի ձևավորման համար: Դպրոցական արժեքներ այն նորմերն ու վարքագիծն են, որոնք առաջնորդում են երեխաներին դպրոցում: Այլ կերպ դպրոցի արժեքները ձևավորված համոզմունքներ են, որոնք թույլ են տալիս երեխային դրսևորել որոշակի վարքագիծ սոցիալական միջավայրում:

Դպրոցական արժեքներն ունեն մի շարք առանձնահատկություններ.¹⁰

⁹Ռոդարի Ջ. «Ստեղծագործական երևակայության քերականություն», Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://lib.mskh.am/images/books/rodari.pdf>

¹⁰Դպրոցական արժեքները. Բնութագրերը, օրինակները, կարևորությունը, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://hy.warbletoncouncil.org/valores-escolares-5643>

- **դրանք համընդհանուր են.** արժեքները կարող են տարբեր լինել՝ կախված մշակույթներից կամ ազգերից, բայց քիչ թե շատ միատարր ձևով, դպրոցական արժեքները նույնն են աշխարհի դպրոցների մեծ մասում:
- **Դրանք կայուն են.** չնայած դպրոցական արժեքները սովորում կյանքի միայն առաջին տարիներին, սակայն դրանց նշանակությունը հավերժ մնում է անհատի հիշողության մեջ:
- **Դրանք կարող են լինել և՛ անհատական, և՛ կոլեկտիվ.** որոշ արժեքներ կարող են կրել առանձին աշակերտներ, իսկ որոշները՝ ամբողջ դասարանը:
- **Դրանք պատմական են.** դպրոցական արժեքները չեն ձևակերպվում միանգամից, այլ՝ տարիների ընթացքում:
- **Դրանք ինքնություն են.** դպրոցական արժեքների կիրառումը որոշակի փոփոխության է ենթարկում աշակերտների ինքնությունը, արժեքային դատողությունները և իրականության ընկալումը:
- **Դպրոցական արժեքների հիմնական նպատակն է նպաստել մարդու վարքը վաղ տարիքից առաջնորդելուն որպես մարդ՝** հասցնելով սոցիալական աճի և կատարելագործման:¹¹

Պետք է նկատել, որ աշակերտը ոչ միայն արժեքներ յուրացնող է, այլև արժեքներ ստեղծող: Երեխան դպրոց է մտնում որոշակի անհատական արժեքներով, որոնք սկսում են աստիճանաբար դրսևորվել թե՛ ուսման գործընթացում, թե՛ համադասարանցիների և այլ անձնաց հետ շփման մեջ: Այսպիսով, մի կողմից դպրոցը նպաստում է նրա մոտ արժեքային համակարգի ձևավորմանը, մյուս կողմից աշակերտն ինքն է մասնակցում մյուսների արժեքային համակարգի ստեղծմանը: Օրինակ, ճշտապահությունը արժեք է, որը կախված է կոնկրետ աշակերտից, մինչդեռ ընկերակցությունը՝ խմբից:

Դպրոցը պետք է լինի օրինակելի տարածք, որտեղ գործում են կայուն և հաստատուն արժեքներ, որոնց աշակերտները սովորում են համապատասխանել: Աշակերտը պետք է ոչ միայն լսի և կարդա արժեքների մասին, այլև տեսնի դրանց

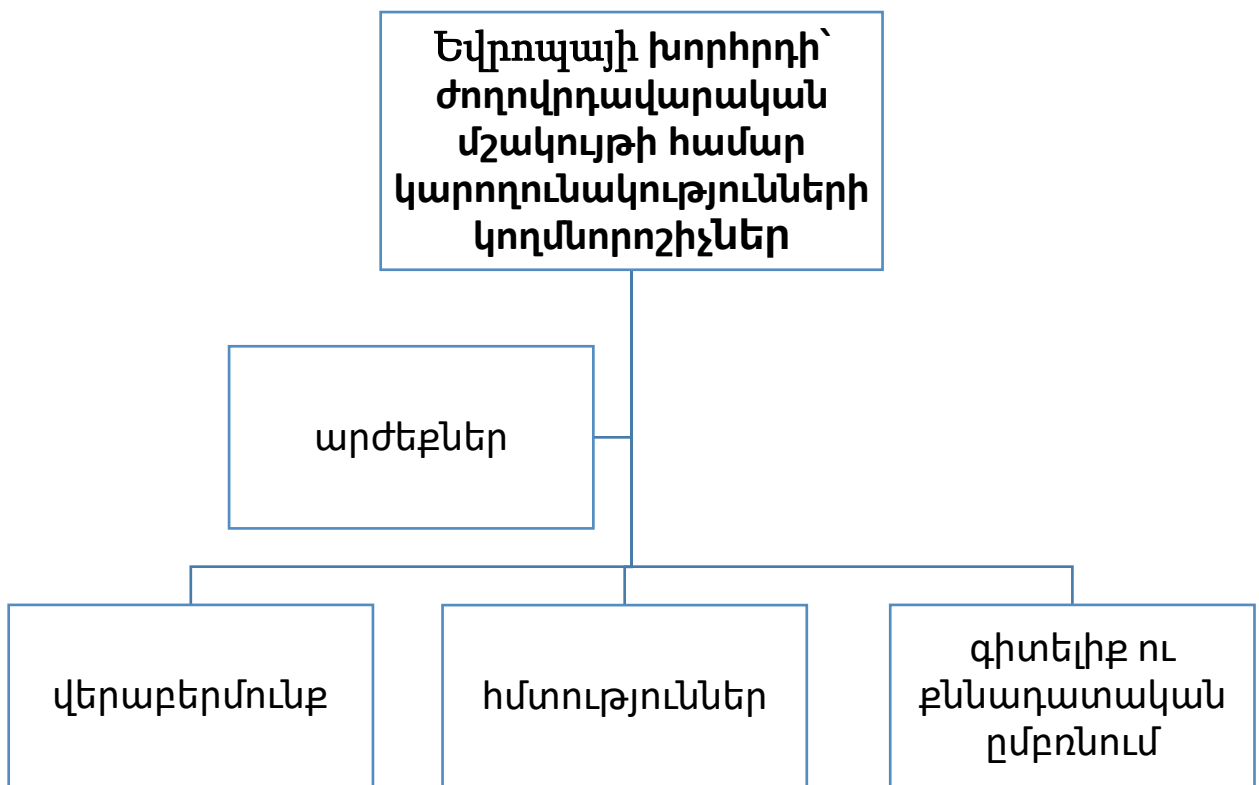
¹¹Դպրոցական արժեքները. Բնութագրերը, օրինակները, կարևորությունը, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://hy.warbletoncouncil.org/valores-escolares-5643>

կոնկրետ դրսևորման օրինակներ. օրինակ, երբ ուսուցիչը հոգատարություն կամ օգնություն է ցուցաբերում որևէ աշակերտի հանդեպ, ամենևին կարիք չկա, որ նա ներկայացնի դա բառերով: Երեխաները գործնականորեն տեսնում և յուրացնում են այդ արժեքները: Այսպիսով, արժեքային համակարգի ձևավորման համար բավարար չէ, որ աշակերտին ներկայացվեն կամ պարտադրվեն որոշակի արժեքներ. երեխանի պետք է ընկալի դրանց իմաստը, գիտակցաբար յուրացնի և ընդունի դրանք: Օրինակ, ազնվությունը և պարտաճանաչությունը արժեքներ են, որոնք կախված են կոնկրետ աշակերտի անձնական որակներից, մինչդեռ համերաշխությունը պայմանավորված է դասարանի որակներով:

Անդրադառնալով դպրոցական արժեքների բազմազանությանը՝ հարկ է նշել նաև, որ դրանց մի մասը զգալիորեն կախված է նաև պատմական ժամանահատվածի առանձնահատկություններից. հայ ժողովուրդը շատ զրկանքներ ու ցավ է տեսել իր գոյության ողջ ընթացքում, այդ իսկ պատճառով հայրենասիրությունը և ազգային մշակույթը մշտապես համարվել են կարևորագույն արժեք: Դրա հետ մեկտեղ ժամանակակից իրականությունը, որը բնութագրվում է գլոբալացման և համընդհանուր ինտեգրման միտումներով, թելադրում է նոր, ոչ պակաս կարևոր արժեքներ. այսօր ժողովրդավարությունը, հանդուրժողականությունը, բոլոր մարդկանց իրավահավասարությունը, քաղաքացիական բարձր գիտակցությունը և մի շարք այլ արժեքներ հավասարազոր կարևոր են արդի հասարակությունում բնականոն ապրելու և գործելու համար: Այս իմաստով խիստ կարևոր է հետևել, որ երեխաները ձեռք բերեն գիտելիք, արժեքներն ու կարողություններ՝ ժամանակակից ժողովրդավարական հասարակարգում պատասխանատու քաղաքացի լինելու համար: Մեր կրթության համակարգերն ու ուսումնական հաստատությունները պետք է ապագա սերնդին պատրաստեն, որ նրանք դառնան ակտիվ, հաղորդակից և պատասխանատու անհատներ: Է՛լ ավելի կարևոր է, որ մեր երեխաները օժտվեն այնպիսի արժեքներով, վերաբերմունքով, հմտություններով, գիտելիքներով ու քննադատական ըմբռնմամբ, որոնք նրանց հնարավորություն կտան կայացնել իրենց ապագայի վերաբերյալ պատասխանատու որոշումներ:¹² Եվրոպայի

¹²Կարողունակությունների կողմնորոշիչ շրջանակ՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://rm.coe.int/prems-000821-arm-2510-reference-framework-vol-1-couv-texte-16x24-web/1680a1b757>

խորհրդի՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար կարողունակությունների կողմնորոշիչ շրջանակի ելակետն այն համոզմունքն ունի, որ կրթական համակարգերի, դպրոցների ու համալսարանների հիմնական առաքելություններից մեկը պետք է լինի ժողովրդավարական քաղաքացիության նախապատրաստումը: Եվրոպայի խորհրդի՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար կարողունակությունների կողմնորոշիչ շրջանակը կազմված է 20 կարողունակություններից(կոմպետենցիաներից)(տե՛ս նկ. 1).

Նկար 1. Եվրոպայի խորհրդի՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար կարողունակությունների կողմնորոշիչների կառուցվածքը¹³

Թվարկցած բաղադրիչներն ուղեկցվում են մոդելի նախապատմությամբ, ինչպես նաև տեղեկություններով, թե ինչպես է այն մշակվել և ինչպես է նախատեսվում

¹³Կազմված է հեղինակի կողմից, <https://rm.coe.int/prems-000821-arm-2510-reference-framework-vol-1-couv-texte-16x24-web/1680a1b757> աղբյուրի հիման վրա

կիրառել: ¹⁴ Ներկայացված մոդելի արդյունքում աշակերտը պետք է ձեռք բերի հետևյալ հմտությունները(տե'ս նկ.2)

Նկար 2. Եվրոպայի խորհրդի՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար կարողունակությունների կողմնորոշիչ շրջանակում ձեռք բերվող հմտություններ¹⁵

¹⁴Կարողունակությունների կողմնորոշիչ շրջանակ՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://rm.coe.int/prems-000821-arm-2510-reference-framework-vol-1-couv-texte-16x24-web/1680a1b757>

¹⁵Կազմված է հեղինակի կողմից, <https://rm.coe.int/prems-000821-arm-2510-reference-framework-vol-1-couv-texte-16x24-web/1680a1b757> աղբյուրի հիման վրա

«Մայրենի» և «Գրականություն» առարկաները լայն հնարավորություններ են ընձեռում երեխաների արժեքային համակարգի ձևավորման համար: Արժեքների հիմնական բաղադրիչները ներկայացված են բոլոր դարերի գրականություններում և ժանրերում, ինչն ուսուցչին թույլ է տալիս ուսուցման ընթացքում աշակերտներին ներկայացնել իրենց տարիքային խմբին համապատասխան արժեքներ: Որպես օրինակ վերցնենք հայրենասիրությունը. հայրենիքը մեծագույն արժեք է, իսկ հայրենասիրությունը՝ սրբազան զգացում: Աշակերտի հայրենասիրության աստիճանը մեծապես կախված է նրանից, թե որքանով է ուսուցիչը կարողանում նրան հասանելի և մատչելի կերպով ներկայացնել այդ գաղափարի կարևորությունը, հետաքրքրություն առաջացնել նրա մոտ ծանոթանալու իր ազգի պատմությանը և մշակույթին, սիրով և երախտագիտությամբ ընդունելու իր ազգի պատմամշակութային ժառանգությունը: «Մայրենի» առարկայի շրջանակներում ուսուցիչը կարող է ստեղծագործության միջոցով հասցնել երեխային այնտեղ թաքնված իմաստը, սերմանել աշակերտի մեջ հայրենասիրության առաջին մասնիկները: Օրինակ, 5-րդ դասարանի «Մայրենի» դասագրքի առաջին ստեղծագործությունը Ս. Կապուտիկյանի «Խոսք իմ որդուն»¹⁶ ստեղծագործությունն է, որտեղ հեղինակը կոչ է անում հետագա սերունդներին սիրել և պահպանել մայրենի լեզուն՝ բացատրելով, որ հայրենասիրությունը սկսվում է մայրենի լեզվից: Այս առումով շատ հատկանշական է նաև 6-րդ դասարանի «Մայրենի» դասագրքի Վ. Պետրոսյանի «Հայաստանի բանալին»¹⁷ ստեղծագործությունը:

Եվս մեկ ստեղծագործություն՝ Հ. Սահյանի «Արագիլները»¹⁸: Այստեղ հեղինակը, ներկայացնելով բույները անհրաժեշտաբար լքող արագիլների ապրումները, ընթերցողի մեջ առաջացնում է անսահման սեր հայրենիքի նկատմամբ և հեռանալու դեպքում վերադառնալու անխախտ որոշում: Երեխաները կարևորում են արագիլների կամքը սառնամանիքներով ու վտանգներով լեցուն ճանապարհը հաղթահարելիս: Կարևորում են հավատը հայրենիքի ապագայի նկատմամբ: Երեխայի մեջ սերմանվում է կամքի ուժի դրսևորում լավ գործ անելիս: Կարելի է կազմել արագիլների

¹⁶Գյուրջիկյան Դ., Ալեքսանյան Թ., Գալստյան Ա., Մայրենի, Հանրակրթական դպրոցի 5-րդ դասարանի դասագիրք, Երևան, 2015, էջ 4

¹⁷Գյուրջիկյան Դ., Ալեքսանյան Թ., Գալստյան Ա., Մայրենի, Հանրակրթական դպրոցի 6-րդ դասարանի դասագիրք, Երևան, 2012, էջ 145

¹⁸Գյուրջիկյան Դ., Ալեքսանյան Թ., Գալստյան Ա., Մայրենի, Հանրակրթական դպրոցի 5-րդ դասարանի դասագիրք, Երևան, 2015, էջ 184

ապրումների քարտեզը և ցույց տալ, որ կան արժեքներ(հայրենիք, տուն, հարազատներ), որոնք անհամեմատելի են հարմարավետության կամ հարստության հետ: Արժեքային իմաստն այն է, որ յուրաքանչյուրը պետք է ապրի և արարի իր հայրենիքում իրեն լիարժեք և երջանիկ զգալու համար:

«Գրականություն» առարկայի շրջանակներում ընդգրկված են արժեքների ավելի լայն շրջանակ. յուրաքանչյուր գրական ստեղծագործություն կառուցված է որոշակի «արժեքների առանցքի» շուրջ: Այս տարիքում աշակերտն ավելի հասուն է և կարող է ընկալել ավելի շատ տեղեկատվություն, ավելի խորը վերլուծել և հասկանալ ուսուցչի օգնությամբ և ուղղորդումներով: Մարդկային կարևորագույն արժեքներն ու դրանց նշանակությունը ներկայացված են 7-րդ դասարանի «Գրականություն» դասագրքի բոլոր ստեղծագործություններում, մասնավորապես, Դ. Դեմիրճյանի «Ավելորդը»¹⁹ պատվածքում: «Ավելորդը» պատմվածք է, որտեղ արտացոլվում են մարդկային երկչոտությունը, շահամոլությունը, ազահությունն ու սառնասրտությունը. այն ներկայացնում է մարդու բարոյական անկումն իր ողջ էությանմբ: Պատերազմական աղետի ժամանակ գլխավոր հերոսը՝ Յաճի աղան, իմանում է, որ թուրքերը մոտենում են իրենց գյուղին: Լինելով շահամոլ և նյութապաշտ մարդ՝ նա ցանկանում է տանել իր հետ հնարավորինս շատ հարստություն: Քանի որ սայլերի տարողունակությունը սահմանափակ է, նա ստիպված է լինում ընտրություն կատարել հարազատ քրոջ և ունեցվածքի միջև: Արդյունքում Յաճի աղան ընտրում է հարստությունը՝ բախտի քմահաճույքին թողնելով հարազատ քրոջը, որը նույնիսկ վերջին պահին եղբորն է տալիս իր գործած տաք ձեռնոցները: Սակայն պատմվածքի վերջում գլխավոր հերոսը կերպարանափոխվում է: Նրան սկսում է տանջել խղճի խայթը. վերադարձած գյուղացիներից փորձում է ճշտել քրոջ որպիսությունը և իմանում է, որ նա անհետ կորել է: Այդ պահից սկսած՝ նրա մեջ արթնանում է մարդ տեսակը և այն գիտակցությունը, որ Աստծու առաջ բոլորը հավասար են և ավելորդ մարդ չի կարող լինել: Բարոյական անկումը դառնում է Յաճի աղայի վախճանի պատճառը: Ստեղծագործությունը սովորեցնում է կարևորել մարդուն. Սրբունի կերպարի միջոցով՝ լինել մեծահոգի, ներող և Յաճի աղայի միջոցով՝ չլինել եսակենտրոն ու շահամոլ:

¹⁹ Գասպարյան Դ., Գրականություն. 7-րդ դասարան, Երևան 2011, Էջ 27

Այսպիսով, «Մայրենի» և «Գրականություն» առարկաները խիստ կարևոր դեր են խաղում աշակերտների արժեքային համակարգի ձևավորման գործում: Հաշվի առնելով երեխաների տարիքային առանձնահատկությունները՝ կարելի է կիրառել արժեքները երեխային ներկայացնելու տարբեր եղանակներ. բավականին լավ արդյունավետություն են ցուցաբերում վիզուալ մեթոդները, օրինակ՝ սահիկաշարերը, որոնց միջոցով կարելի է գրավել աշակերտի ուշադրությունը և «դաջել» հիշողության մեջ ամենակարևոր գաղափարները: Հայրենասիրություն արժեքը ներկայացնելիս կարելի է երեխաներին ցուցադրել սահիկաշար իրենց հայրենիքի մասին, ցույց տալ հայրենիքի պատմության հետաքրքիր դրվագներ, ինչի արդյունքում աշակերտը նյութը ավելի հեշտորեն կյուրացնի և լավ կհիշի: Ժողովրդավարության, մարդասիրության և հանդուրժողականության արժեքները ևս կարելի է ներկայացնել նմանատիպ սահիկաշարով՝ ցույց տալով երեխաներին տարբեր ազգությունների, ռասաների ներկայացուցիչների, ընդգծելով բոլորի հավասարությունը, կարևորելով նրանց ստեղծած մշակութային արժեքները:

Եզրակացություն

Այսպիսով, աշխարհի հանդեպ մարդու վերաբերմունքը պայմանավորված է նրա գիտակցությամբ, իդեալներով, բարոյական համոզմունքներով և արժեքներով: Աշխարհի արժեքային-իմաստային յուրացման ընթացքում մարդը որոշակի գնահատողական վերաբերմունք է ձեռք բերում, իմաստավորում իր տեղն ու դերը կյանքում, արժևորում որոշակի երևույթներ ու գործընթացներ: Չնայած պատմամշակութային յուրաքանչյուր ժամանակաշրջան իր կնիքն է դնում արժեքային ընտրության և դիրքորոշման վրա, այնուհանդերձ գոյություն ունեն համամարդկային անանց արժեքներ, որոնք կարգավորում են համայն մարդկության կենսագործունեությունը՝ որպես համընդհանուր նորմեր, չափանիշներ, բարոյական-արժեքային կողմնորոշիչներ:

Յուրաքանչյուր անձի արժեքային համակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում:

Դպրոցը ազգային և ժողովրդավարական արժեքների փոխացման կարևորագույն կառույց է, որի վրա դրված է ապագա սերնդի մեջ ճշմարիտ արժեքների ձևավորման և զարգացման պարտականությունը: Կայուն և զարգացած արժեքային համակարգի ստեղծման համար պետք է պատասխանել հետևյալ հարցերին. ի՞նչ արժեքներ են 21-րդ դարում առավել արդիական և կարևոր, ի՞նչ արժեքներ են մղվել հետին պլան: Առանց այս հարցերի պատասխանների կրթության գործընթացը կլինի տարերային, կկրի վերացական բնույթ և չի իրականացնի իր առջև դրված խնդիրը: Իսկ քանի որ հետագա սերնդի բարոյահոգեբանական պատկերի ձևավորման մեջ դպրոցը համարվում է առաջնային կառույց, արժեքների ձևավորմանը պետք է առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնել և հավուր պատշաճի իրականացնել այդ գործընթացը. առողջ հոգեբանություն ունեցող և բարձր արժեքներ կրող քաղաքացին երկրի ապագայի և զարգացման հիմնական երաշխիքն է:

Առաջարկություններ

Աշակերտի արժեքային համակարգի ձևավորման ընթացքում խիստ կարևոր է դասի ինտերակտիվությունը. որքան ավելի ներգրավված է երեխան, այնքան ավելի լավ կտպավորվեն նրա մոտ այն գաղափարները և մտքերը, որ ցանկանում ենք նրան հասցնել: Երեխայի ներգրավվածությունն ապահովելու համար կարևոր նախապայմաններից մեկը դասարանների փոքրաթիվ լինելն է. մեծաթիվ դասարաններում ուսուցիչը ֆիզիկապես չի կարողանում հավասար ուշադրություն հատկացնել յուրաքանչյուր աշակերտին, շարժել նրա հետաքրքրությունը, փորձել նոր մեթոդներ և եղանակներ: Որոշ արժեքների մասին խոսելիս ցանկալի կլինեն ցուցադրել երեխաներին տվյալ արժեքի հետ կապված սահիկներ, ֆիլմերից հատվածներ, տեսանյութեր: Օրինակ, բոլոր մարդկանց հավասարության, հանդուրժողականության, մեծերի նկատմամբ հարգանքի մասին խոսելիս դիտել փոքրիկ ներկայացումներ, սովորեցնել հարգել մեծերին: Հետևաբար կարևոր նախապայմաններից մեկն էլ ժամանակակից տեխնոլոգիական միջոցների առկայությունն է. ժամանակակից աշակերտները տեխնոլոգիական առաջընթացի պայմաններում չեն բավարարվում զուտ խոսքային տեղեկատվությամբ: Արժեքները, դրանց իմաստն ու կարևորությունը ներկայացնելն ու մեկնաբանելը շատ ավելի արագ և պարզ կարելի է ներկայացնել տարբեր աուդիո և վիզուալ մեթոդների օգնությամբ: Այս ամենի արդյունավետ կիրառության արդյունքը կլինեն ոչ թե պարտադրված կամ անգիր արած, բայց աշակերտի համար նշանակություն չունեցող, այլ իրական արժեքները: Միայն այդպես կարելի է բարելավել կրթական համակարգը, ունենալ արդիական և որակյալ դպրոցներ, որոնք կձևավորեն համապատասխան արժեքային համակարգ ապագա սերնդի համար, ինչը կդառնա զարգացած երկիր ունենալու գրավականը:

Օգտագործված գրականության ցանկ և աղբյուրներ

1. Գասպարյան Դ., Գրականություն. 7-րդ դասարան, Երևան 2011
2. Գյուրջիսյան Դ., Ալեքսանյան Թ., Գալստյան Ա., Մայրենի, Հանրակրթական դպրոցի 5-րդ դասարանի դասագիրք, Երևան, 2015
3. Գյուրջիսյան Դ., Ալեքսանյան Թ., Գալստյան Ա., Մայրենի, Հանրակրթական դպրոցի 6-րդ դասարանի դասագիրք, Երևան, 2012
4. Դպրոցական արժեքները. Բնութագրերը, օրինակները, կարևորությունը, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://hy.warbletoncouncil.org/valores-escolares-5643>
5. Չեյնայան Ն. Անձի արժեհամակարգի ձևավորման աշխարհայացքային նախադրյալները, Հանրային կառավարում 3-4/2017, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://www.bok.am/sites/default/files/2020-12/2.pdf>
6. Կարողունակությունների կողմնորոշիչ շրջանակ՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://rm.coe.int/prems-000821-arm-2510-reference-framework-vol-1-couv-texte-16x24-web/1680a1b757>
7. Ռոդարի Ջ. «Ստեղծագործական երևակայության քերականություն», Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://lib.mskh.am/images/books/rodari.pdf>
8. Փախչանյան Ա. Դպրոցը, արժեքները և տարատեսակ «ազատությունները», Դեկտեմբերի 12, 2018, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://mediamax.am/am/column/12925/>
9. Леонтев Д. А., Развитие личностных ценностей в общественном контексте, Вестник Московского Университета. Сер. 14. Психология. 1997. №1
10. Немировский В.Г., Соколова Е.В. Структура и динамика смысложизненных ориентаций современной молодежи, Красноярск: 2006
11. Сизанов, А.Н. Подготовка подростков к семейной жизни - А.Н. Сизанов – Минск, 2005, стр.64
12. Солонин Ю. Н. Культурология, StudMe.org 2013, Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://studme.org/173403084784/kulturologiya/kulturologiya>